Livia IORGA

EDUCAȚIA LA CURTEA REGELUI CAROL I

Abstract: King Carol I was permanently concerned with the prestige of the dynasty he had founded. He tried to impose his style upon everyone that surrounded him. One of his preoccupations aimed at preparing the throne successors. That's why "Der Önkel" wanted to educate Crown Prince Ferdinand and especially Crown Princess Maria, to give them a secure base for years to come. King Carol I took also care of the education of their first son, Carol (the future King Carol II), preparing him for his duties as heir of the throne.
Aware of her monarchal status, Princess Maria undoubtedly had absolute belief in her rights and duties, but not in the proceedings from Romanian Court. Nevertheless it was a good school for learning how to face difficulties of life.
Unlike most of the mothers of royal families, Maria spent many hours with her children. As they spent time together, no company was desired and sometimes the governess interfered with their games. Childish herself, Maria was more of a play mate than a mother. She was against King's authority that unfairly placed the bad education in mother's charge. According to the King, the children had to grow up accompanied by people they had chosen. Until teachers received their role in education, children were under the protection of a governess.
Both Kings and Princes were not great educators. According to rank, children received appropriate training; however the Royal Court did not take the place of an educational institution. It was shown rather an environment in which every royal child grew according to his heart desire, without being attentively watched, as it should have been because: "Princes and Princesses are born in public and die in public and, in between, they live in public."

Familia Regală şi Principiară

Preocupările Regelui Carol I au vizat pregătirea urmaşilor la succesiunea tronului prin asigurarea educației potrivite cu statutul lor, însă voinței sale a fost supusă şi educația Principilor moştenitori, astfel încât atmosfera de la Curte, regulile, personajele implicate s-au constituit în particularități menite a fi supuse atenției.

Primii beneficiari, Ferdinand şi fiul său, Carol, au dobândit prin înlesnirea Unchiului o solidă învățătură şi disciplină la liceul din Düsseldorf, dar studiile complete din Germania au fost desăvârşite de lecțiile temeinice de literatura, istoria şi geografia române. Suveranul îi solicitase lui Brătianu un profesor de încredere, opțiunea pentru Vasile Păun, profesorul copiilor săi şi mâna dreaptă a doamnei Brătianu, generând nu doar un conflict între politician şi soție, dar şi o breşă serioasă în educația micuților.

Pe de altă parte, domnul Păun ținea la situația independentă pe care o avea, la cursurile de la liceu şi se temea să nu aibă un rol subaltern pe lângă preceptorul militar al Principilor. Morala, onoarea şi condițiile (1500 lei pe lună, locuință pentru el şi familie în castel, o călătorie în țară pe an

pentru cei trei, pensionul fetei plătit într-o instituție de seamă şi un rang egal cu al căpitanului de Schilegen[1]) l-au adus în Sinaia.

Crescut într-o mare disciplină fizică şi morală (deşteptat din zori fie vară, fie iarnă, sub duşul rece, trimis la şcoală pe jos, pe orice timp, cu o mică sumă destinată pe săptămână pentru *„papetărie, cravate, mănuşi şi micile lui plăceri”*[2]*)*, Ferdinand se reîntorcea în țară în octombrie 1886. Mai târziu, îi datora domnului Păun limba română arhaică.

Apariția Principesei Maria, ca soție a lui Ferdinand, în viața Curții regale, ordonată după stricte regulamente, va accentua scopul Unchiului în şlefuirea tinerei perechi. Fidel principiului de a se cheltui cu măsură, socotea de datoria lui să pună frâu bucuriei de viață şi forței expansive a tinerei Principese, astfel încât *„să încap în alcătuirea lucrurilor plănuite potrivit cu părerile lui despre dreptate şi orânduială”*[3].

El uita că Maria *„nu avea decât 17 ani şi că trăise până atunci asemenea unui cal scăpat din căpăstru şi nu ca o viitoare regină”*[4]. Însăşi Principesa mărturisea că *„pentru o ființă atât de tânără şi cu educație nedesăvârşită..., disertațiunile lui, întrucâtva pedante, îmi păreau uneori cam plicticoase”*[5].

Era o luptă „surdă”, pe care Regina Elisabeta o încuraja, lucru dăunător pentru educația copiilor regali. De altfel, proasta lor instrucție a fost atribuită în exclusivitate şi pe nedrept mamei lor; de fapt, era consecința neîncetatelor dezbateri pentru cele mai neînsemnate lucruri.

Ideile lui Aunty erau cam ciudate despre „nurse” şi despre copii: i se părea că tinerii părinți aveau nevoie de învățăminte, susținând principiile lui Carol I potrivit cărora vlăstarele regale erau proprietate națională.[6] Trebuiau să crească cu ideile lor şi să-i înconjoare cu personaje alese de ei.

Invocau tinerețea şi naivitatea drept argumente ce anulau dreptul la supravegherea creşterii copiilor. Toate imboldurile sau mişcările erau stăvilite, judecate şi înfrânte: *„nu ne era îngăduit să alegem pe cei ce aveau să ne crească copiii”*[7]. În mod obişnuit părerile erau cerute de formă, ca apoi, după o suită de stăruințe, să fie îngrădiți a se învoi la prima alegere.

Până la vârsta la care guvernantelor li se va atribui rolul esențial în educație, copiii s-au aflat sub protecția unei bone, Miss Green, ce a servit în mai multe familii regale, din Anglia şi Rusia, dobândind astfel un oarecare prestigiu. Obişnuia să poarte o rochie vărgată în verde, cu guler şi manşete scrobite, multă vreme Prințesa Elisabeta crezând că o cheamă Green din cauza culorii pe care o purta. Cu o mână iute, dar cu o inimă iubitoare, era convinsă că va îndrepta încăpățânarea copilei manifestată odată cu primul ei cuvânt care a fost *„no”*. Rece şi trufaşă, s-a dovedit a fi un alt produs al cooperării dintre prea multe autorități şi prea puțină disciplină. Toți aveau

Principesa Maria şi copiii

[1] Sabina Brătianu, *Din viața familiei I.C. Brătianu*, Bucureşti, Editura Universul, 1933, vol. I, p. 159.
[2] *Ibidem*, p. 160.
[3] Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, Iaşi, Editura Moldova, 1990, vol. II, p. 57.
[4] Elisa Brătianu, *Memorii involuntare*, București, Editura Oscar Print, 1999, p. 101.
[5] Maria, Regina României, *op. cit*., vol. II, p. 41.
[6] *Ibidem*, p. 64.
[7] *Ibidem*, p. 57.

dificultăți în a plăcea acest copil enigmatic, cu o fire curioasă și rezervată, capabilă să-i țină pe oameni la distanță într-un fel foarte neplăcut.

Prințesa Elisabeta

Miss Green nu avea o cultură rafinată, dar *„nu o putea cumpăra nici linguşirea, nici zâmbetele, nici amenințările”*. Aunty se găsea față în față cu o *„stavilă supărătoare”*[8]. După schimbarea a numeroase „misses” a fost aleasă Leile Milne, fostă guvernantă în familia Ducelui de Connaught. Într-o scrisoare prin care se precizau detaliile angajării, Principesa a expus cu sinceritate problemele pe care le avea cu copilul, dar mai ales dificultățile cu mătuşa ce se amesteca în toate: *„Este important să ai o influență bună asupra Elisabetei decât să-i dai lecții”*.

Principesa Maria și Prințesa Elisabeta

Amabilitatea Reginei nu era pusă la îndoială, din contră, reuşea să obțină prietenia tuturor guvernantelor în defavoarea sa, credința absolută față de adevăratul stăpân eliminând problemele: *„Încearcă să rămâi cu inima şi sufletul devotate Casei mele”*. Venirea lui Miss Milne a reprezentat un lucru bun doar pentru Maria, demonstrându-i fidelitatea, cu Elisabeta având permanent dificultăți de comunicare.

Limitată la minte, ridicol de corectă şi supărător de sinceră, nu se potrivea de fel nici cu firea elevei sale, nici cu atmosfera în care avea să trăiască. Părea, în rigiditatea ei, un personaj de comedie căzut în mijlocul unei lumi pentru care nu era nicidecum făcută.[9] Când mergea la cules de ciuperci, în aceeaşi ținută rigidă, abia se atingea de ele, în schimb micuța Elisabeta îşi mânjea mâinile până la cot, umblând parcă înadins prin toate noroaiele şi toate buruienile. La servitul ceaiului pe iarbă proceda la gesturile rituale ca într-un salon din Anglia, în timp ce eleva sa băga un sandviş întreg în gură, iar sora, Mignon, pufnind în râs, împroşca cu frişca unei prăjituri.[10] Nu se putea împăca cu ideea că Elisabeta prefera conversațiile cu prietenii, orice spontaneitate părându-i-se o necuviință.[11] De altfel, fantezia o lăsa de gheață şi tare ar fi vrut ca literatura engleză să se fi oprit la Walter Scott şi Dickens. Totul în ființa ei avea o nuanță gris-perle: părul, pielea, buzele, ochii, boa-ul de la gât, mănuşile şi... mintea.[12] Miss Milne a rămas un accident în atmosfera Cotroceniului!

Prințul Carol al II-lea

Până în iarna lui 1898, Carmen Sylva a reuşit să-l convingă pe Rege că Principesa moştenitoare era iresponsabilă şi că trebuia să angajeze o guvernantă pentru Principele Carol al II-lea. Alegerea s-a oprit asupra domnişoarei Winter, o bună prietenă a familiei Wied,

[8] *Ibidem*, p. 135.
[9] Zoe Cămărăşescu, *Amintiri*, Bucureşti, Editura Vitruviu, p. 222.
[10] *Ibidem*, p. 223.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*.

angajată la verişoara Elisabetei, Regina Olandei. Avea să întrunească *„calităţile unui spion, gata să primească ordinele de la Palatul cel bătrân”*, devenind astfel câinele de pază al Reginei Elisabeta, instalat la Palatul Cotroceni!

Domnişoara Saxton Winter avea tot ceea ce era de nesuportat – o înfăţişare dezagreabilă, accentuată de un limbaj comun, redat *„printr-un glas gutural”*. Maria a fost nevoită să cedeze cu condiţia expresă ca domnişoara să nu vină mai înainte de primăvara lui 1899. Brusc, în ajunul unei călătorii din ianuarie (la Gotha), cu ocazia sărbătoririi nunţii de argint a părinţilor ei, a aflat că în seara aceea sosea Miss Winter pentru a sta cu copiii câtă vreme era plecată. Intervenţiile mamei au fost oprite: *„În aceste condiţii nu puteam fi de acord să-mi las copiii aici”* îi explica într-o scrisoare socrului ei. *„Eram împotriva ideii de guvernantă în general… şi în plus consideram că Miss Winter putea fi manevrată de mătuşa.”*[13]

Nedorită de Ferdinand şi Maria, guvernanta a reuşit să se impună în căminul acestora, ba chiar să obţină un loc însemnat din prima zi. S-a dovedit a fi nesupusă, insolentă, reuşind să-l înverşuneze pe micul Carol al II-lea împotriva părinţilor, chiar să nu le mai rostească numele când îşi spunea rugăciunea. Principesa o acceptase pentru pacea viitoare, în timp ce Principele era *„sfâşiat între antipatia lui instinctivă şi dorinţa de a-i face pe plac unchiului”*[14]. În inimă împărtăşea părerea soţiei, dar timiditatea l-a târât de partea celor care deţineau puterea.

Prinţul Carol al II-lea şi Prinţesa Elisabeta

Miss Winter s-a implicat şi în chestiunile private, cu sprijinul său escapada lui Missy la Constanţa fiind transformată într-un mare scandal devenit bun public şi relatat cu lux de amănunte prietenilor şi rudelor din toată Europa.[15]

Deşi alegerea ei s-a dovedit o greşeală nemiloasă, Regelui şi Reginei le-a trebuit un oarecare timp ca să se poată despărţi de favorita lor. *„Unica sa vină* – a spus Carmen Sylva – *a fost profundul ei devotament faţă de familia mea...”*[16] După nesfârşitele discuţii în care a fost implicată şi bunica celor mici (Maria Alexandrowna), fatala guvernantă a fost expediată. Mama Mariei câştigase partida cu Regele Carol, însă de atunci relaţiile nu au mai fost niciodată prieteneşti, doar cordiale. Noua guvernantă a micului Carol al II-lea, o oarecare Miss Ffoliet, a reprezentat preţul întoarcerii Principesei în ţară.

O irlandeză *„înaltă şi subţire”*, timidă şi retrasă până la autoestompare, *„cât se poate de mioapă, avea o privire cam nehotărâtă şi ştearsă şi când îţi dădea mâna o simţeai moale şi fără vlagă; totuşi îmi plăcea,”*[17] era de părere Maria.

---

[13] Hannah Pakula, *Ultima romantică: viaţa Reginei Maria a României*, Bucureşti, Editura Lider, Cartea pentru toţi, 2003, p. 144.
[14] Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 153.
[15] Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 146.
[16] *Ibidem*, p. 147.
[17] Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 156.

Şi de această dată părinților nu le-a fost îngăduit să aleagă o guvernantă pentru fiul lor, Regele Carol amintindu-i Ducesei de Coburg, într-o scrisoare, că *„educația viitorului moştenitor intră în responsabilitățile sale… este de datoria mea şi dreptul meu în calitate de cap al familiei şi de Rege”*.

Deşi percepută drept o figură ştearsă, noua guvernantă a fost totuşi cea mai bună din toate cele alese de Suveran pentru educația nepotului său. A trecut cu greu peste faptul că Miss Ffoliet nu crescuse niciun rege sau regină (una din ideile preconcepute ale lui Carol I), nu însă şi peste interdicțiile care obligau la supunerea față de decretele regale.

Cu noul personaj instalat în reşedință, Maria s-a întors la soțul, „Unchiul” şi „Mătuşica” în primăvara lui 1900, când l-a găsit pe fiul ei obraznic şi prost crescut. Rolul tatălui în disciplinarea fiului a fost anulat de lipsa curajului să facă ceva din propria inițiativă. Timidității i se opunea tirania Regelui şi insistențele Elisabetei. De altfel, Carol al II-lea şi-a petrecut vremea mai mult în compania Suveranilor, preferând să se oploşească în brațele lui Carmen Sylva, care-l răsfăța peste măsură.

Deşi bine intenționată, domnişoara nu a reuşit să restabilească respectul copilului față de autoritatea părintească, subminată de predecesoarea ei; când era contrazis *„făcea crize de mânie”*.

După lungi căutări, Regele a numit un preceptor, Mohrlen, un elvețian morocănos, pasionat de botanică, Biblie şi idealurile republicane. Acest omuleț de o înfățişare ştearsă a fost ales cu multă chibzuială după „reiliches Ueblegen” şi la recomandarea plină de grijă a unor persoane în care avea încredere Unchiul. De altfel, naționalitatea sa elvețiană era o garanție a virtuților şi a bunelor însuşiri. La început, Maria a observat numai figura aspră a lui Mohrlen şi lipsa lui de energie, comparându-l cu *„două fete bătrâne”* cufundate în rutina învățătului.

Mult mai târziu s-a constatat proasta influență asupra copilului, neacceptată de Unchiul, indiferent la plângerile părinților, privite mai degrabă ca un semn de rea-voință față de ființa aleasă de el cu atâta grijă. *„Este recomandat de o prietenă a casei mele Marea Ducesă de Baden”*[18]. La fel de indignată se arăta Elisabeta: *„Dar e fiul unui pastor protestant!”*

Răbdători, Principii moştenitori afişau supunere vinovată față de decretele Regelui convins de purtarea sfioasă a domnului Mohrlen. A trebuit să treacă ceva timp până când Principii au început să-l suspecteze de proasta influență asupra fiului lor, de umplerea minții cu îndoieli tulburătoare în legătură cu viitorul său.[19] Se menținea obiceiul guvernantelor, de a fi mărul discordiei între Carol al II-lea şi părinți, între părinți şi Unchiul.

Astfel, au trecut ani până să învețe Carol al II-lea limba tatălui său, fiind de mare importanță alegerea unui profesor de limba germană![20] De asemenea, şi a unui profesor de sport. În acest sens, cursele organizate de birjărie pe pârtia de bob acoperită cu gheață se sfârşeau cu multe capete sparte, picioare rupte, cucuie şi buze umflate. Accidentele înmulțite au devenit alarmante, un aghiotant prudent a înştiințat Palatul de la Bucureşti de cele ce se petreceau la Sinaia. Prințul Carol s-a pomenit cu un ordin venit de la Unchiul să se înapoieze la Bucureşti cu toată echipa.[21]

Cu mult înainte de venirea acestui Mohrlen, băiatul se lăsa zilnic cufundat în rutina monotonă a învățătului, fiecare minut fiind planificat. Simțea un interes neobişnuit pentru orice privea legile, regulamentele, prescripțiile. Poate şi din pricina timpului petrecut cu Regele, al cărui dar special era de a instrui.[22]

O parte a gazetelor a condamnat pregătirea în primul rând militărească, în timp ce „instrucția enciclopedică” era considerată drept accesoriu. *„Lăsați-l pe bietul Principe să fie întâi copil şi pe*

[18] Elisa Brătianu, *op. cit*., p. 103.
[19] Hannah Pakula, *op. cit*., p. 186.
[20] *Ibidem*.
[21] Zoe Cămărăşescu, *op. cit*., p. 287.
[22] Maria, Regina României, *op. cit*., p. 283.

urmă moştenitor de Tron!"[23] De altfel, o simplă consumație la cofetărie sau o plimbare în tramvaiul electric erau trâmbițate de presă ca un act de importanță istorică.

Dezaprobările față de timpul pierdut şi deformarea spiritului şi-au găsit finalitatea, nu şi recunoaşterea greşelii! Concedierea a fost obținută după vizita unui personaj regal la Bucureşti, transformată în incident; Regele a descoperit cât de mult preceptorul îi deformase spiritul odraslei. Recent înaintat sergent, Carol al II-lea primise ordin să stea de gardă. Cu țipete şi bătăi din picioare, sub pretextul unor convingeri antimilitariste şi antimonarhice, a refuzat să îmbrace uniforma. De această dată nu au fost nici indulgențe, nici iertări. Mohrlen a fost nevoit să plece în 24 de ore! Marele lui păcat a fost falsificarea în Principe a simțului datoriei, calitate esențialmente germană, şi nu putea fi iertat. La aceasta se adăugaseră rapoartele medicilor Curții (doctorii Mamulea şi Romalo), care demonstrau dezechilibrul psihic. Regele alesese cu o minuțiozitate germană un om şters, inofensiv, *„umil şi modest"*, iar Elisabeta, cu înclinația ei pentru judecăți greşite, l-a sprijinit până la capăt, declarând că *„cineva care cunoaşte atât de bine Biblia trebuie să fie un om blând şi pios"*[24].

Prințul Nicolae

Carol al II-lea avea nevoie de o schimbare de atmosferă, pentru a învăța adevărata disciplină şi ordine. Ajunsese într-un punct al vieții în care trebuia să fie condus de o mână neşovăitoare. Aşa a ajuns la Potsdam, să-şi facă serviciul în binecunoscutul regiment al gărzii imperiale, comportamentul de suprafață fiind îmbunătățit, dar era prea târziu pentru a şterge ani întregi de *„rău emoțional"*.

Pe măsura trecerii timpului, Maria spera că va reuşi să se impună în educația copiilor. Când s-a născut Nicolae, a văzut în el o nouă şansă de a-şi asuma responsabilitatea, evitând *„greşelile care l-au stricat pe Carol"*.

Şi Nicolae s-a dovedit a fi imposibil de disciplinat, dar *„avea însuşirile şi cususurile menite să-l facă fermecător şi lesne de iertat când păcătuia"*. Cât se poate de nostim, învingea orice piedică, chiar şi pe ale celei mai neîngăduitoare doamne de la Palat. Deşi impulsiv, ajunsese distracția Regelui, care-l privea cu o bunăvoință specială: *„Nicolae e într-adevăr ceva de necrezut"*[25]. Independent, capricios, ştrengar, irezistibil, fără a fi autoritar sau agresiv, era mereu în mişcare – astfel era descrisă mica ființă care reuşise să pătrundă în inima austeră a lui Carol I. Bunica (mama Mariei) se arăta mai puțin încântată (deşi îl iubea) din pricina farselor nepoțelului care turna apă în benzină spre disperarea

Prințul Nicolae, Prințesa Marioara şi Prințesa Ileana

[23] „Furnica", an II, nr. 73, 1906, p. 2.
[24] Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 186.
[25] Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 282.

şoferilor[26] sau înconjura de mai multe ori curtea interioară pe bicicletă, epuizându-i pe cei care o îngrijeau, fără ca el să obosească. *„Aici ca pretutindeni el… stabileşte pentru sine o libertate pe care nimeni nu îndrăzneşte să o limiteze”*, spunea mama sa râzând.

Prinţesa Ileana

Ileana a fost copilul cel mai uşor de crescut. *„Era bine crescută de la natură… nu trebuia să înveţe diferenţa dintre bine şi rău. Ileana ştia!”* Deşi politeţea extremă făcea parte din codul comportamentului regesc, a fost singura dintre cele trei fete care moştenise uşurinţa şi talentul mamei sale de a aplana conflictele. De exemplu, într-una din zile, la masa de prânz, observând că ofiţerul de serviciu nu avea cu cine să stea de vorbă, Ileana s-a scuzat şi a plecat din partea *„mai regală a mesei”* pentru a-l antrena în conversaţie. Avea 7 ani.[27] *„Am fost învăţată să-mi fac datoria către ţara mea în toate situaţiile, să fiu respectuoasă şi iubitoare faţă de părinţii mei, loială familiei şi prietenilor.”*[28] I s-a acordat mai multă atenţie, a profitat din greşelile mamei sale. De altfel, când s-a născut, Regele şi Regina erau prea bătrâni şi prea obosiţi ca să intervină, iar Principesa moştenitoare dobândise încredere în sine.

Spre deosebire de majoritatea mamelor din familiile regale, Maria petrecea multe ore cu copiii săi. Viaţa Curţii de România oferea puţine din divertismentele care îi tentau pe omologii ei. Principesa Moştenitoare nu dorea de la odraslele sale o simplă companie, exprimându-şi de-a dreptul iritarea când lecţiile lor se interferau cu jocurile în aer liber. *„Nu puteam suferi să fiu dojenită şi-mi era şi mai nesuferit să dojenesc eu… nu aveam fire de pedagog”*[29]. Fiind ea însăşi copilăroasă, era mai mult un tovarăş de joacă decât mamă, încântată de poznele lor, conducându-le aventurile, revoltându-se împotriva autorităţii impuse şi lor: Regele, Regina şi profesorii greoi de la Cotroceni. *„Mă chinuia această formă de educaţie, care nu era decât o neîncetată luptă pentru a domina şi o zdrobire a voinţei.”*[30]

Principesa Maria şi Prinţesa Marioara

Paralel cu educaţia celor mici, „der Önkel” s-a preocupat de desăvârşirea educaţiei Mariei. *„Reeducarea neînduplecată”* i-a oferit însă o temelie trainică pentru anii de mai târziu. Fără îndoială, Maria avea conştiinţa statutului său monarhic, dar şi credinţa absolută în drepturile şi îndatoririle sale, nu şi în obositorul protocol de la Curte. Pentru Unchiul, toate erau o datorie de fier. Era o şcoală bună, în care se învăţa cum să fie înfruntate greutăţile vieţii. Şcoala lui Carol I însă *„avea un singur cusur: fiind prea neînduplecată te făcea să-ţi juri că niciodată nu vei impune aceeaşi suferinţă urmaşilor tăi”*[31].

Atunci când a devenit Regină, Maria a rememorat, alături de soţul ei, educaţia sănătoasă: *„A fost sănătoasă pentru tine*

[26] Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Sorin Pârvu, *În umbra Coroanei României*, Iaşi, Editura Moldova, 1991, p. 148.
[27] Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 194.
[28] Ileana, Principesă de România, *Trăiesc din nou*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005.
[29] Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 282.
[30] *Ibidem*, p. 26.
[31] *Ibidem*, p. 51.

poate, a zis Nando, erai răzvrătită şi găseai chiar plăcere într-o luptă aprigă, dar eu mă născusem ascultător, luptele nu se potriveau cu firea mea"[32].

Atât Regii, cât şi Principii nu au fost mari educatori. Cei mici au primit, desigur, instrucția cuvenită rangului, dar cu toate acestea Curtea Regală nu a ținut locul unui Institut Pedagogic. S-a arătat mai degrabă un mediu în care fiecare copil regal a crescut în voia lui, fără a fi supravegheat cu toată rigoarea ce se cădea viitoarei lor misiuni, aspect ce nu trebuia neglijat – doar *„Prinții şi Prințesele se nasc în public, mor în public şi între aceste două evenimente trăiesc în public"*[33].

Principesa Maria, Prințesa Elisabeta şi Prințesa Marioara

[32] *Ibidem*, p. 26.
[33] Ileana, Principesă de România, *op. cit.*